

CARACTERUL DEVĂLMAȘ AL FAMILIEI NEREJENE

de XENIA C. COSTA-FORU ȘI HENRI H. STAHL

CEEACE caracterizează viața satului Nerej, pe care Seminarul de Sociologie l-a cercetat în anul 1927, este un proces de disoluție rapidă a unor vechi organizații și unui vechiu fel de viață, sub presiunea împrejurărilor cu totul noi pe care le presupune statul modern.

Pentru a rezuma termenii acestei prefaceri amintim că vechea formă de organizare a satului Nerej, eră « răzășia », care nu trebuie înțeleasă ca o simplă formă juridică, născută din interesul pe care îl pot avea niște proprietari devălmași de a se organiza spre o mai bună administrare a averii lor, ci ca pe un principiu diriguitor al întregii vieți sătești, publice și private.

După cum s'a arătat în altă parte (i), răzășia avea o strânsă legătură cu organizarea familială. Familia nu eră decât un element component al vieții răzășești, astfel că o deosebire tranșată între familie și ceată răzășească — deși cu mai puțină tărie decât în cazul unei moșnenii agrare — nu eră de făcut. Am văzut că ceata nereg ană eră o ceată închisă de băștinași, în care străinii nu pătrundeau și ne putem închipui prea lesne felul de viață pe care îl puteau duce familiile acestui sat primitiv, în care toți locuitorii se aveau frățește, unde totul se petrecea sub privegherea bătrânilor cetei, fără tolerarea « fețelor străine ».

Dar ceata răzășească s'a fragmentat, a ajuns să cărmuiască porțiuni din ce în ce mai mici din totalul vieții satului. Vechile stăvilare juridice au dispărut și străinii au început să pătrundă în ceată, odată cu economia capitalistă, rupând astfel, cu sila, cele două elemente, sat și familie, care stăteau până acuma strâns unite între ele. Familia numai are de aci înainte un punct de reazăm în răzășie. Rămâne stingeră, față în față cu împrejurări cu totul noi.

De aceea studiul vieții de familie din satul Nerej are o importanță deosebită, căci el ne permite înțelegerea chipului în care grupul familial, păstrând parte din elementele sale de veche organizare, a știut să se adapteze nouilor împrejurări, creând noi forme de viață familială, sau dinpotrivă a intrat în criză.

În locul de față vom da un fragment din studiul general al vieții de familie din satul Nerej și anume vom alege acea lătură care se referă la relațiile ce se pot naște între membrii ei cu privire la bunuri. Se va putea vedea ce anume s'a păstrat din regulile răzășiei și ce anume probleme noi se nasc, pentru familie, în epoca noastră.

« Delnițele », adică ținerile private particulare ale răzășilor, sunt considerate de instanțele noastre judecătorești ca niște țineri individuale, iar nu familiale, cum de

(i) Vezi în «Arhiva» 1930 Nr. 1—3, H. H. Stahl, Contribuții la problema răzășiei satului Nerej.

fapt sunt. Intr'adevăr, privind superficial lucrurile, vom vedea în capul fiecărei familii pe un părinte, investit cu toate calitățile unui desăvârșit proprietar, după formula romană. Faptul că el obișnuiește să uzeze în mod foarte larg de instituția înzestrării, față de băieți și față de fete, nu pare la prima vedere ceva străin codului nostru civil, deoarece codul prevede înzestrarea. Tot astfel faptul că tatăl de familie nu întrebuițează, mai niciodată, testamentul, iarăș nu ne poate impresiona prea mult, deoarece codul cunoaște, dar nu impune testamentul.

Însă după o privire mai atentă a obiceiurilor juridice nerejene, caracterele lor deosebitoare față de cod apar unele după altele și toate ne duc la concluzia că ne aflăm în fața unui obicei al pământului cu totul deosebit de sistemul juridic al codului și al unei vieți familiale deosebită și ea de viața familială a orașului.

Mai întâiu, înzestrările nu sunt la Nerej, acele clasice ajutoare « ad oneram ma- trimonii sustinenda », ci sunt pur și simplu o împărțire a averii familiale, făcută în timpul vieții părintelui de familie. Această înzestrare nu este o liberalitate, cu caracter esențialmente benevol, cum este înzestrarea codului civil, ci este o obligație imperativă, de care părintele este silit să asculte, din impulsul propriei sale conștiințe și sub presiunea opiniei publice a satului. De la ea nu se abat decât așa numiții « bandiți ai codului », oamenii care se pun la umbra codului pentru a comite, în vederea unui profit material personal, un act care în propria lor conștiință, încă plină de regulele obiceiului pământului, se cheamă furt și abuz de putere.

Ideea înzestrării nu este de altfel legată indisolubil de ideea de căsătorie. Dimpotrivă, *maturitatea* este prilejul înzestrării copilului cu o cotă parte dată din averea familială. Când părintele socotește că fiul, sau fata, a ajuns la maturitate, chiar dacă o căsătorie nu este avută în vedere, îi calculează partea sa din plaiuri și din alte delnițe ce le-ar avea, îi construiește o casă și i le trece pe toate în posesiune. De pildă, pentru băieți, întoarcerea din armată este un semn manifest de maturitate. În cursul lunii noastre de studiu în Nerej, am întâlnit nu mai puțin de 3 părinți cari construiau case și delimitau părți în averea familială, pentru fiii lor necăsătoriți și încă în armată: Gh. Bușilă, Ion Păuciu și Ion Merăuță. Fără îndoială însă că semnul curent al maturității este socotită căsătoria. În cele mai multe cazuri logodna este timpul în care se fac înzestrările. Dar logodna și căsătoria nu sunt decât un *prilej*, nu o *cauză a înzestrării*, un simplu semn manifest de maturitate, de aceeaș valoare juridică pe care o are și întoarcerea din armată.

Din cele spuse până acum, rezultă că mai degrabă caracterul acestor înzestrări, este — mai ales dacă ținem seamă de faptul că înzestrarea poartă aproape asupra totalității averii familiale, — un adevărat partaj al ascendentului care are loc la maturitatea copiilor.

Dar iarăș am comite o gresală dacă am crede că sătenii nerejeni aplică articolele respective ale « partajului ascendentului », care, mai mult în chip teoretic, există în cod. Toate elementele constitutive ale acestui partaj (formă autentică a donației, cu seria ei de restricții specifice, testament etc.) lipsesc total dela înzestrarea obișnuelnică. Vom putea vedea mai clar aceasta din cazurile concrete pe care le vom analiza mai jos.

încă o deosebire care ni se pare hotărâtoare între cod și obicei și pe care ținem să o relevăm dela început, este aceea că, după obiceiul pământului, tatăl după ce a împărțit averea între diverșii săi copii, continuă să se socotească proprietar pe pământurile sale. El se află în devălmășie cu fiecare dintre copiii lui, deși copiii Itii nu mai sunt în devălmășie, unii față de alții.

Iată un lucru care pare straniu: o donație depe urma căreia donatorul și donatarul se găsesc coproprietari pe obiectul donației. E cazul să repetăm ceea ce spune atât de bine un jurist preocupat de problemele obiceiului pământului: «tre- buiește o puternică dedublare, pentru o minte deprinsă cu atmosfera codului, ca să prindă viața proprie a unui alt cod, a altor reguli care șerpuesc, în unde nesfârșite, în întreaga activitate economico-socială a satelor » (1). Dar totuș, oricât de grea ar fi această dedublare, pentru cel care privește, cinstit și fără de prejudecată, viața Nerejului, va ieși lămurit caracterul total străin de cod și profund devălmaș al vieții familiale vrâncene. Aci, absolut totalitatea membrilor familiilor au intrat în posesiunea pământului lor, în viață fiind părinții lor și declară că la rândul lor își vor înzestra fiii, ei fiind încă în viață. Este într'adevăr un spectacol neobișnuit să vezi cum toată lumea, până și chiaburii cei mai bogați, trăind în legături dese cu orașul și deci mai influențați de cod și de actele scrise pe care le fac, se comportă ca proprietari pe pământurile căpătate ca zestre dela părinții lor și care și ei la rândul lor, atuncia când mai trăesc, se consideră tot ca proprietari pe acele părți din averea pe care le-au dat ca zestre. Ei continuă a fi, chiar dacă au făcut acte dotale, ceea ce au fost și mai înainte: șefii familiilor, cari ordonă și sfătuesc, în ciuda faptului că au făcut și fiilor parte în folosirea averii comune. « Băieții ascultă de mine și eu de ei », ne spunea bătrânul Ștefan Macovei. Și adăugă: « nu e unul mai mare decât celalt; ci suntem toți frățește ». Și dă ca explicare a renunțării la drepturile lui în favoarea copiilor, un proverb: « care pasăre scoate ochii puilor ei ? ».

Și cu cât ne coborâm mai jos pe treapta bogăției, cu cât ne apropiem de cei sărmani « cari nu fac acte >>, devălmășia aceasta apare cu un caracter mai curat și sătenii ți-o expun teoretic cu mai multă precizie.

Căci devălmășia aceasta își are regulele ei. Ea nu se face după bună voia tatălui, ci după un tipic respectat cu sfințenie. Părintele împarte întreaga sa avere la numărul copiilor săi, plus încă unul. Să presupunem că un părinte are 4 copii. Când primul copil devine matur și-i sosește timpul înzestrării, părintele împarte averea în cinci părți egale. înzestreză efectiv pe primul său copil cu 1/5 din total. Apoi pe măsură ce ceilalți copii ajung la maturitate își capătă și ei dreptul lor la 1/5 din total. Tatăl rămâne la sfârșit și el tot cu 1/5 din total. Cu alte cuvinte tatăl își rezervă (pentru nevoile bătrâneții lui, pentru copiii ce eventual i s'ar mai naște, sau pentru văduva lui) o bucată de pământ pe care o socotește egală cu a fiilor, plus locul de casă bătrânesc, care dela început nu făcuse parte din averea supusă repar-tizării. Vom vedea de'îndată ce se întâmplă cu această casă. Această rezervă a tatălui de familie este însă și ea divizată în mod ideal, și atribuită teoretic copiilor,

(1) *Georgescu-Vrancea*, Considerațiuni asupra coexistenței dreptului scris și a celui nescris în țara noastră. Rev. de Studii Sociale, Anul I No. 6, 1911.

astfel că fiecare dintre ei știe precis și dinainte locul pe care îl va poseda la moartea tatălui său și a mamei. Moștenirea deci nu va purta decât asupra acestei rezerve a tatălui și a văduvei lui.

Ca o asigurare mai mare a bătrâneții părinților, se obișnuște a se hotări unul din copii la slujba specială de întreținător al bătrânilor, lăsându-i-se în schimb casa părintească, drept o răsplată materială. Cum însă rând pe rând frații cei mai mari pleacă din casa bătrânească și se mută la a lor, cum fetele toate, când se mărită,—în genere—pleacă la casa bărbatului, această sarcină de îngrijitor special al bătrânilor, rămâne firesc celui mai mic dintre frați, a cărui majoritate corespunde, în cazurile normale, cu începutul bătrâneții părinților. Pe de altă parte, ceea ce face ca fiul cel mai mic să fie cel care rămâne în casa bătrânească, să îngrijească de părinți, e și faptul că, atunci când frații mai mari se căsătoresc, ei nu pot aduce nevasta lor în casa bătrânească, prea plină pentru a adăposti un nou menaj. De abea atunci când frații mai mari s'au căsătorit și au plecat din casă, rămâne în căminul bătrânesc destul loc ca să se aducă nuroară în casă.

Din aceste împrejurări, s'a născut *cunoscuta instituție a obiceiului pământului nostru, de ultimogenitură bărbătească, instituție care nu este altceva decât un patriarhal mod de asigurare a bătrâneții.*

Fiul cel mai mic este respectat în posesiunea casei bătrânești, de către frații săi mai mari, cari recunosc dreptul său la o răsplătire materială pentru îngrijirea dată părinților.

Încă un motiv pentru care ceartă nu există între frați pentru stăpânirea casei, ne-a fost foarte judicios arătat de către răzășul Merăuță Dudu, care ne lămurește că înzestrarea fraților mai mari nu se face numai prin cedarea unei părți din pământul familial, ci și prin înjghebarea temeinică, prin munca întregii familii, a unei gospodării pentru tânărul devenit matur. În comun se aduce materialul lemnos dela pădure, în comun îl taie și-l lucrează, construiesc casa și-i fac rost de toate cele de nevoie ca să se închege o gospodărie. Fiul cel mai mic ajută astfel pe toți ceilalți frați ai lui la înzestrare; pe când el, nefăcându-și gospodărie aparte, nu este ajutat de nici unul din ei.

Iată o serie de cazuri care ne vor permite a ilustra mai precis toate cele afirmate:

Pavel Glăvan a împărțit în mod egal averea sa între copii, la majoratul lor. Pentru el a păstrat 200 de prăjini —la fel cu partea copiilor, —pentru ca să aibă de unde înzestra un copil ce eventual i s'ar mai naște și pentru ca să mai aibă la bătrânețe. Aceste 200 de prăjini sunt însă de pe acum divizate, în mod ideal. Fiecare copil știe depe acuma unde și cât va stăpâni, însă nu va intra în stăpânire decât după moartea tatălui și conform cuvântului lui.

Are un copil pe care îl consideră mai « debil», feciorul lui mai mic, pe care dorește să-l asigure în mod special, pe care adică vrea să-l ție pe lângă el, să-i fie de ajutor la bătrânețe și să-i facă pomeni după moarte. Acestuia îi va lăsa drept răsplată casa părintească, peste partea pe care a luat-o în mod egal cu ceilalți frați ai lui.

I. Dobrotoi a avut doi feciori și o fată. I.e-a împărțit la majorat, averea, în mod egal. Fui Ion Dobrotoi, fiul cel mai mic, i s'a lăsat în plus casa părintească, el fiind cel care va îngriji de bătrânețea tatălui său. Mama lor trăiește și a fost spe

cial asigurată de către bătrân prin faptul că i-a determinat și ei 200 de prăjini pe care le vor împărți feciorii, după cuvântul lui, numai la moartea mamei.

Năstase Caloian a dat zestre fiecărui copil câte 120 de prăjini. Lui Ion, cel mai mic dintre feciori, i-a dat o prăjină mai mult și casa bătrânească, pentru ca să-l îngrijească până la moarte și să-i facă pomeni. Și e' luase la rândul lui casa bătrânească, tot ca fiu mai mic (1).

Stoica Floroiu are patru fete și doi băieți. Când și-a măritat prima fată, a socotit drepturile tuturor copiilor, în părți egale. Partea fetei măritate — adică două fălci — a dat-o după căsătorie (și ca atare fără de act dotai). Ginerele, care nu -locuște în Nerej, vine de lucrează pământul, sau uneori, îl arendează. Părțile copiilor au fost socotite toate deopotrivă pentru că altfel sar fi putut întâmpla, cum e astăzi lumea rea, să iasă fiii la judecată. Acte nu dau. Cel mult va merge să ceară să se facă mențiune în registrele impozitului funciar că de azi înainte nu mai plătește el, ci băiatul lui.

Stoica Floroiu afirmă că epoca în care se fac înzestrările este logodna. Locul pentru casă și casa de locuit se dau însă cu mult mai înainte. Năstase Floroiu, tatăl său, și-a împărțit averea sa la feciori, și le-a dat câte trei fălci de fiecare. Le-a dat și case și « odăi ». Lui nu i s-a pus problema ajutorului de bătrânețe, căci este încă voinic și muncește singur cu baba lui, un pământ excepțional de bun; are și două vaci cu lapte. Când nu va mai putea să se ajute singur, îl va ajuta unul din copii, căruia îi va rămâne și casa.

Mihail Negru stă în casa femeii sale, fată de om înstărit. Socrul lui și-a' împărțit toată averea între copii, în afară de o porțiune pe care și-a rezervat-o și care este tot atât de mare ca și porțiunea copiilor, adică 300 de stânjeni. Această rezervă este însă depe acum împărțită ideal, fiecare știind care este partea ce-i va veni la moartea părintelui. Fiul cel mai mic stă în casă și îl ajută.

Merăuță Dudu afirmă că locul și casa bătrânească au fost luate de către Radu Dudu, ca fiind fiul cel mai mic. Fuseseră însă cei trei frați Dudu înzestrați cu toții de către tatăl lor și unul din ei, Toma Dudu, primise și el" o veche casă părintească dela un unchiu al său, care îl luase pe lângă el. Văduva lui Năstase Dudu, mama lor, a trăit la fiul cel mai mic.

Și Merăuță Dudu, care are opt copii, declară că le va da toată averea lui, de cum s'or mări, în afară de o cotă pe care și-o va rezervă în vederea înzestrării vreunui copil ce i s'ar putea naște, sau din care să se întreție la bătrânețe. Ne arată cu foarte multă precizie tot mecanismul înzestrărilor și al ultimogeniturii bărbătești. Afirmă că rare ori se întâmplă ca vreun fiu să meargă la judecată și dacă totuș se întâmplă aceasta câteodată, este pentru că sunt unii oameni atât de cărcotași, încât « caută să vadă care ou din două este mai mare ».

Nevasta lui e fiică unică și va moșteni deci singură pe tatăl ei. Se simt însă obligați pentru aceasta, să-i ajute bătrânețele, împrumutându-i din când în când câte un copil de al lor.

(1) Un document din 1817 arată cum fiul cel mai mic ia de asemenea « mai mult cu o falce ». Iar în altul din 1850, un fiu scoate de sub zalogire averea familială; drept mulțumire i se vinde lui averea, pe un sold de 60 de lei; iscălesc: tatăl, mama, ginerele,, feciorii, cel mai mic specificând « Eu Ion sin Toader Puțoiu, fecior mai mic, față ».

Ioan Caloian a căpătat dela tatăl său un loc de casă la majoratul său. Asemeni, frații lui au primit casă și pământ, căci tatăl lor și-a împărțit toată averea, în afară de o parte pe care și-a rezervat-o și pe care copiii nu au împărțit-o decât după moartea tatălui lor.

Văduva Chirică a împărțit, la majoratul primului copil al ei, întreaga sa avere, ca zestre și aceasta fără de acte. Nici nu i-a trecut prin minte că astfel rămâne la bunăvoia copiilor ei și că în caz de ceartă cu ei, ar putea rămâne pe drumuri. Întrebuițarea actelor i se pare o enormitate: «la ce să dau acte? Nu-mi sunt copii? De nu s'or simți ei, apoi nici nu-mi trebuie!».

Ion Stoica Ilinoi a fost înzestrat de către mama sa rămasă văduvă, din propriul ei pământ. Prilejul înzestrării a fost *recăsătorirea ei*.

Radu Chivoi nu a avut decât o singură soră. Când părinții i-au înzestrat, sora a luat o bucată de pământ tocmai la marginea satului (loc pe care de altfel și l-a tot mărit prin încălcări asupra izlazului obștesc). El a fost favorizat cu un loc mai la centru și pe deasupra cu casa părintească, aceasta ca o răsplată pentru faptul că a îngrijit de bătrâni. Sora lui nu a avut absolut nimic de zis.

Toader Cărbunaru în afară de zestrea pe care a luat-o în egală proporție cu frații săi, a rămas moștenitor și asupra casei părintești, căci eră fiul cel mai mic și îngrijise de bătrân. Asemeni în toate punctele, Ioan Ceparu. Asemeni, Toader Caloian, r Radu Adumitrii, Stoica Ceparu, Ion Avram Dascălu, Temătoriu, etc.

Asemeni, Mihai Sârbu, care însă mai târziu a plecat din casa bătrânească și s a mutat în casele rămase părăsite ale nevestei sale, aceasta pentru ca să poată dă casa celor doi fii ai lui, care o stăpânesc astăzi indiviz.

Văduva Dumitra Caloianu locuește cu cel mai mic fecior al ei, căruia îi va rămâne drept răsplată casa.

Asemeni, Macovei Gh. Avram, moștenește casa părintească tot ca fiu mai mic. Asemeni, Toader Beteringhe, Stanciu Caloian, Ion Porojnicu.

Intr'un cuvânt, mergând din casă în casă, și luându-le pe rând în ordinea nume- rotației lor, controlându-ne reciproc unii pe alții (i), nu am întâlnit în tot Nerejul Mare, pe care l-am cutreerat aproape în întregime, nici în cele 24 de case din Poduri și nici în cele 27 din Luncă, pe care le-Sm cercetat personal cu prilejul muncii comune pentru stabilirea statisticii Nerejului, nici un singur caz care să contrazică formal obiceiul acesta al părinților de a înzestra pe copii cu întreaga porțiune care le-ar reveni la o eventuală deschidere de succesiune, minus o parte rezervată, care de obicei e socotită egală cu partea copiilor, dar care și ea este dinainte divizată în mod ideal, și atribuită teoretic copiilor, și nici obiceiul de a lăsa casa părintească fiului celui mai mic care îngrijește de părinți la bătrânețe.

Evident, sunt cazuri care nu intră perfect în tipic: de pildă, cazurile în care nu există copii, sau cazul copi"or unici, cazul familiilor care au numai fete, cazul când fiul cel mai mic este nemernic, adică toate acele cazuri anormale în care de fapt însăși viața de familie încetează, în totul sau în parte, și în care deci nu se vor putea

(1) La strângerea materialului folosit în acest capitol a contribuit și echipa compusă (lin D-șoara Elvira Georgescu și Rom. Cotarii.

aplica regulile mai sus analizate, ci se vor aplica alte reguli speciale, sau mai bine zis fiecare caz se va lămuri aparte de către bunul simț al interesaților.

De asemeni, atunci când copiii rămân orfani de timpuriu, se vor întâmpla și cazuri de ieșire din indiviziune după alte reguli decât cea a voinței tatălui.

Totuș până și la o asemenea ieșire din indiviziune se păstrează ceva din vechile obiceiuri. Astfel familia Crețu, pe vremuri înstărită, bătrânul Crețu fiind fost primar, a ieșit din indiviziune prin proces la tribunal; totuș succesorii lui Crețu au avut grije să lase casa fiului celui mai mic, desigur din pur respect al regulii obișnuite, care a reușit deci să se ridice ca o adevărată regulă juridică, deasupra chiar a circumstanțelor de fapt care în mod normal i-au dat naștere.

Dealtfel, procesul acesta a fost un simplu incident în viața familiei Crețu, pricinuită de moartea prea timpurie a tatălui, care nu avusese vremea să facă convenitele înzestrări. Dar de atunci încolo, familia Crețu a reintrat în făgașul obiceiului; astfel Moș Ion Crețu a înzestrat pe fata lui unică cu casă și locuri, fără de acte.

Dar iată un caz, studiat mai deaproape, și care, deși nu cuprinde înzestrări numeroase și nici împărțiri de pământuri (pentru simplul motiv că pământuri nu există în această familie din cale afară de mizeră) arată destul de clar natura juridică a devălmășiei familiale nerejene.

Pe o palmă de loc, în vatra satului, de circa 25 m. pe 40 m., în trei cocioabe de câte o odaie, locuiesc 12 locuitori, adică o parte din moștenitorii Stanei Ion Ilie. Casele lor sunt așa de apropiate încât se ating unele de altele.

Acest loc al Stanei Ion Ilie a fost vreme îndelungată stăpânit deavalma, fără de nicio regulă, de cele trei ramuri descendente ale Stanei, anume Neacșu cu copiii lui, de Maria cu copiii ei ilegiti și de copiii rămași orfani după Ioana.

După război, înmulțindu-se din cale afară de mulți sau din cine știe ce alte împrejurări (căci motivul adevărat nu-l știu precis nici ei) au socotit că a venit timpul ca să nu mai trăiască cu toții împreună, ci fiecare din cele trei ramuri să-și « aleagă » partea sa.

În consecință, moștenitorii Stanei Ion Ilie se adresează primarului, pentru ca acesta să le facă hotărnicia. Primarul, însoțit pentru circumstanță de către jandarm, primește acest oficiu de judecător, măsoară locul și îl împarte în trei fâșii egale, perpendiculare pe drum.

E de remarcat că interesații nici nu concep o împărțire mai bună decât aceea făcută de primar, care înlocuiește în ochii lor pe vechii magistrați sătești, investiți cu puteri judecătorești. Primarul de asemenea primește cu bună credință această însărcinare, care intră în plină tradiție vrânceană. Singura notă umoristică o aduce jandarmul, care, cu toată bunăvoința noastră, închipue numai cu greu pe « oamenii buni și bătrâni » și tot alaiul patriarhal de storuși, nimesnici și hanțai, cari înconjura pe vornic sau pe paznic, când procedau la o judecată sau la o hotărnicie.

Orfanii Ioanei, în număr de trei, au împărțit la rândul lor lotul în trei părți egale, tot perpendiculare pe drum. Fiecare din orfani are astfel o treime dintr'o treime, adică o fâșie lungă de 40 m și lată — mai bine zis strâmtă — de 2,70 m. Aceste fâșii fiind desigur prea înguste și orfanii continuând să trăiască deavalma între ei, au socotit de prisos să mai delimiteze pe teren loturile lor, pe care și le cunosc

numai în mod ideal. Astfel pomii roditori, prizăriți pe ici pe colo, nu se știu precis pe al cui loc sunt. Când au nevoie de a ști cam până unde vine locul unuia din ei, îl măsoară din ochi. Așa se întâmplă bunioară pentru lotul Aniței care a fugit cu un țigan din sat și ca atare a fost alungată tocmai «la margine», la capătul satului. Unchiul ei Neacșu i-a arendat pământul, sau după expresia localnică «i l-a cumpărat», «i-a cumpărat folosul»; are cu alte cuvinte dreptul să cosească iarba depe el pentru o mică plată de bani, anuală.

Pe acelaș loc al celor trei orfani din ramura Ioana, ramura Maria are și ea drept la o casă, compusă dintr'o singură odaie. Fâșiile merg adică în mod ideal, matematic, dar casele respective ale celor de curând ieșiți din indiviziune, sunt răspândite fără nicio normă, casele unuia, pe locul altuia. Numai casele în construcție cad pe locul care se cuvine.

Neacșu a fost căsătorit cu o femeie Tudora, care e din satul Poiana și care fusese înfiată de o babă din Nerej în scop de a-și asigura o îngrijire până la moarte. Această babă i-a lăsat ca răsplată 20 prăjini de pământ. Neacșu cu Tudora au avut patru copii: pe Măriuța, pe Marioara, Eftimia și pe Pavel. Pe Măriuța și pe Eftimia le-au înzestrat la căsătorie cu câte zece prăjini, din zestrea Tudorei. Marioara nu s'a măritat. Ajunsă însă la vârsta de 30 de ani, și având și copii nelegitimi, tatăl a înzestrat-o. A împărțit lotul său în două: un lot pentru Marioara, altul pentru Pavel. Marioara și-a construit o casă, o mică odaie, joasă de nu te poți ridică în picioare înăuntru.

Fotul lui Neacșu nu mai este împărțit în lung, ci în lat; aceasta pentru că se mărginește și pe de lături cu un drum, astfel că împărțirea în lat rezervă ambelor loturi o eșire la drum.

Neacșu, deși a înzestrat pe toți copiii lui, continuă a trăi laolaltă cu ei, pe lotul fiului său Pavel, sau pe lotul Marioarei, considerându-se codevălmaș cu propriii lui copii. Loturile făcute de el în propria lui avere sunt divize în ce privește pe copii între ei, dar sunt indivize pentru el.

De fapt, «diviz», «indiviz», «înzestrare», «partaj al ascendentului» etc. sau oricare alți termeni juridici culți, nu sunt aci termeni potriviți. Este o greșală a căută, în cazuri ca acestea, aplicarea terminologiei juridice moderne. În mîntea lor nici nu există de fapt noțiunea de «proprietar» cu drepturile și obligațiile sale. Ei nu au conștiința că prin faptele lor pun în mișcare articole de legi și instituții de drept, ci numai că procedează așa cum le dictează conștiința și spiritul de dreptate. După cum atunci când părintele își îmbracă copiii, nu poate fi vorba de un proprietar al hainei, tatăl, și de un uzufructuar al ei, copilul, după cum repartizarea membrilor familiei în diversele camere ale unei locuințe, nu dă naștere la vreun drept de proprietate sau de posesiune asupra căruia să curgă prescripția, pentru membrii familiei, față de camerele lor respective, tot asemenea nici în cazul nostru nu poate fi vorba de «proprietar» și de donație, căci la mijloc nu este decât o simplă aranjare familială, o chestiune de gospodărie internă a familiei.

Dacă părintele are totuș un oarecare caracter de stăpân — vom vedea imediat că el poate chiar să «urgisească» pe copilul său — nu ne aflăm totuș cătuș de puțin în fața exercițiului unui drept de proprietate, ci în fața unui efect al puterii paterne.

Tatăl te «urgisește», bunioară, lipsindu-te de pământ, întârziind înzestrarea, sau micșorându-ți lotul, în baza aceluiaș drept cu care te bate, în scop mai mult sau mai puțin educativ.

Ca să terminăm: pe lotul ultim, pe lotul Măriei, se construiește o casă nouă de către unul din băieți. Cu specificația că acest drept l-ar avea oricare din băieții acelui neam al Măriei, chiar pe lotul acesta din cale afară de mic, de-ar fi să-și așeze casele, în straturi, unele lângă altele. Ii neavând alte delnițe decât această bucată de pământ din vatra satului, din ea trebuie să se înfrupte cu toții. Nu poate părintele să gonească pe fiu, pe motiv că e sărac (i).

Dacă toți descendenții Măriei nu se folosesc efectiv de dreptul lor la o bucată de pământ pe care să-și construiască o casă, aceasta se datorește faptului că sunt așa de sărmani, bieți argați pălmași pe la chiaburii satului, încât nici nu simt nevoia să-și clădească o casă și nici nu și-o pot clădi.

Dacă se găsește pe ici pe colo câte un caz de ceartă între copii și părinți, vreun refuz de înzestrare, aceasta nu face decât să scoată în relief fondul de interese materiale pe care sunt organizate aceste obiceiuri familiale devălmașe. Iată bunioară următorul caz al unei familii de chiaburi, foști votanți la colegiul I.

Ion Avram Micu, fiu de preot, a avut doi frați și o soră. S'a căsătorit cu Ana, fată bogată și singură la părinți. Pentru ca să voteze la colegiul I a convins pe socrul său să-i treacă toată averea pe numele lui, cu acte de vânzare.

În 1920 a murit. Apucase însă să facă acte de înzestrare pentru cele trei fete ale lui și pentru un fecior. Acestuia din urmă, pentru că era mai puțin cuminte, drept pedeapsă, i-a dat « o leacă mai puțin », adică fetelor le-a dat câte 12 fălcii și băiatului numai 8.

După moartea tatălui a urmat ceartă între feciori și mama lor, deși tatăl lăsase cu limbă de moarte, ca rezerva sa, de 12 fălcii, să fie lăsată mamei văduve. Copiii însă au dat afară pe mama lor din avere, invocând « legea cea nouă ». A urmat judecata și mama s'a ales cu uzufructul văduvei sărace, deși de fapt întreaga avere eră a ei (2).

Feciorul, cu nume tot Ion Avram Micu, a fost căsătorit cu Anica Paraschivescu, a divorțat lăsând o fată de 2 ani care a rămas la mama lui și s'a înstrăinat cu totul de el. Apropiindu-se acuma « majoratul » acelei fete (de fapt are acuma 16 ani) rudele îl silesc să-i dea pământ. El însă se opune. Se îndoeste însă dacă are dreptul

(1) Ceace nu pare a fi cazul cu răzeșii din Basarabia. Zamfir Arbure în «Basarabia în sec. XIX-lea » (1898) afirmă că de teamă ca loturile răzășăști să nu devină prea mici prin succesive divizări succesoriale, adică «pentru a scăpa pământul părintesc de peire, a alergat la *minorat*, introducând dreptul de moștenire al celui mai mic din moștenitori», pag. 409.

Acest drept de minorat care exista încă la 1898 — și poate mai există și astăzi.— a silit pe frații mai mari ai minorului să emigreze în masă peste Nistru.

Nu vedem din prea scurtele informații de mai sus, chipul în care s'a născut acest minorat și nici felul lui de funcționare. Asemănarea cu dreptul de ultimogenitură bărbătească, este vădită și desigur că acest «minorat» ar merita o cercetare la fața locului.

(2) în 1842, un document nerejan ne arată un caz asemănător: feciorii nu urmează cuvântul tatălui și nu dau mamei averea sa.

de a refuza mult timp înzestrarea. Rudele susțin că nu se poate opune și lui îi este teamă să nu aibă cumva dreptate rudele.

El ne având față de copilul său niciun sentiment de natură morală, chestiunea i se prezintă ca o pură controversă juridică. Se întreabă dacă legea prevede cazul său, sau nu. Pare a înclina, spre teza care îl satisface mai mult: tatăl are drept să «urgisească» pe unul din copiii lui, atunci când nu-i dă ascultare, sau nu are dragoste, față de dânsul, nu « i-au fost de aj utor, îi este ca și un străin ». Se sprijină probabil pe exemplul propriului său caz (pe care însă nu-1 amintește) și pe un alt caz din viața satului: Ionaș B. a avut un fiu care a luat în căsătorie pe o fată cu a cărei mamă trăise. Tatăl, scandalizat, a refuzat « să-l împace ». 3—4 ani nu au vorbit împreună și băiatul a rămas neînzestrat. Apoi astă primăvară l-a iertat și «l-a împăcat », adică i-a dat partea ce i se cuvenea din averea familială. De aci concluzia că fiul nu poate lua în silă o parte de avere dela tatăl său. Însă nu e câtuș de puțin sigur de această concluzie și se roagă stăruitor să-i spunem « cum scrie la cod ».

Încă mai lămuritor este cazul următor: Ioana Alexandru Bulban ne având copii să o ajute la bătrânețe, a înfiat o nepoată a sa, fată de 16 ani, a unei surori moarte.

O altă soră a ei, Ileana, cu care locuște a luat și ea (fără însă să o înfieze) pe o altă soră a înfiatei de mai sus, în acelaș scop, parte dragoste familială, parte interes material. Această nepoată a ei a fugit însă și s'a măritat cu Luca Ciobotariu. Ileana s'a opus din răspuțeri la această căsătorie pentru că Luca Ciobotariu nu vrea să vie să locuiască cu ea. Atât că ea a făcut sacrificii de a crescut fata, ca să aibă cine o ajută la bătrânețe. Dar la urmă tot s'au împăcat și i-a dat zestre diverse mobile și 50 de prăjini fâneată, din cele 150 câte are ea.

Ceeace însă a îmboldit-o mai cu temei la împăcare, a fost teama de a nu fi dată în judecată de către fată, care după părerea ei, aveă dreptul de a-i cere zestre, ca o răsplată pentru toată munca depusă în timpul cât a trăit pe lângă ea.

Tatăl acestei orfane măritate cu Luca Ciobotariu stăpânește încă pământul lui de zestre, deși e văduv. S'a recăsătorit de altfel, are alți copii și vrea să ție pentru aceștia pământul de zestre dela prima lui soție. La măritișul fetei lui, rudele au pretins ca tatăl să deă partea ce se cuvine fetei din averea mamei sale decedate. Tatăl a refuzat. Și ca să vedem mai clar cât de departe suntem de codul civil și de regulile sale, amintim care este baza de discuție comună, pe care au loc certurile dintre ambele tabere: toată discuția urmează în jurul muncii efectuate de copil ca părtaș la o colectivitate familială. Am văzut că Ileana a înzestrat pe nepoata ei numai pe acest considerent că zestrea e un drept pe care copilul și-l câștigă prin munca sa. Acest argument îl invoacă acuma și tatăl fetei, de data aceasta împotriva ei. Afirmă că înzestrarea trebuie să o facă cel care s'a folosit de munca copilului. În speță mătușa s'a folosit de fată, e-a trebuie să o înzestreze, iar nu el care nu a avut nici-un folos de pe urma copilului său, care i-a fost înstrăinat de mic. Pământul pe care îl are dela prima sa nevastă va trece copiilor celei de a doua neveste, căci aceștia muncesc efectiv la el în casă pe acel pământ.

Noțiunea juridică de proprietate, este aci înlocuită prin un *jafit*, prestarea muncii în colectivitate.

În timpul șederii noastre în Nerej, într-o Duminică Luca, Ciobotariu, mergând cu niște vite pe locul pretins de nevasta lui, a fost gonit de către socrul său. Au urmat înjurături și bătae, femeile cot la cot cu bărbații. La judecată nu se gândesc să meargă, pentrucă nu știu nici unii nici alții dacă au dreptate în cererile și opunerile lor respective.

Totuș asemenea cazuri de ceartă sunt rare. Explicația ne-o dă fără înconjur T. Cârlioru care spune că există armonie între tineri și bătrâni în sat, pentrucă bătrânii mai au încă de unde dă pământ odraslelor lor.

Acest lucru este însă caracteristic numai Nerejului. Nu aceeaș este situația din celelalte sate vrâncene, care cad în zona de exploatare a societăților anonime forestiere. În acele sate, părinții au vândut drepturile lor societății anonime. Copiii ajunși la majorat au, după obiceiul pământului, dreptul de a intra la folosul pădurii. Societatea însă se opune și nu lasă pe majori să pătrundă în pădure, pe motiv că ei au cumpărat pădurea deplin, negrevată de un drept de uzufruct al celor cari vor deveni majori în timpul executării contractului lor. Cei cari vor să se plângă, sunt trimiși să se adreseze propriilor lor părinți, cari le-au vândut drepturile fără să-i întrebe. Aceasta face ca între tineri și bătrâni să fie o adevărată luptă pe viață și pe moarte. Copiii pătrund în pădure cu forța și uneori atât de agresivi, încât societatea a trebuit să-i astâmpere dându-le și lor o mică plată. Dar în cele mai multe cazuri, societatea face răspunzători pe părinți. Aceștia reușesc să astâmpere pe copiii lor ajunși majori prin mijloace destul de urâte: înzestrarea devine un mijloc de șantaj. Dacă copiii nu sunt liniștiți și mai ridică pretenții ca să obție dreptate în chestiunea pădurii, părinții îi amenință că le iau înapoi zestrile, că îi dau afară din case și îi lasă muritori de foame, pe drumuri. Codul civil pe care ei îl învață dela emisarii propagandiști ai societăților anonime îi ajută în această acțiune a lor, care numai morală nu este.

În Nerej însă, unde nu a pătruns încă societatea anonimă, cu tot cortegiul ei de imoralitate, relațiile dintre părinți și copii au rămas patriarhale. Prea rare sunt cazurile ca acela al lui Ion Bratu, poreclit și Bozgonete care se ceartă amarnic cu fiii lui, căci unul din ei, lingușindu-l, l-a convins să-i facă act de vânzare pentru întreaga sa avere, în acte însă figurând ca cumpărător, nu el, ci nevasta lui. Ceilalți feciori, rămași neînzestrați, s'au ridicat împotriva tatălui.

Ion Bratu șade acuma în casa fiului pe care l-a înzestrat în dauna celorlalți; dar nici cu acesta nu o duce bine, căci s'a apucat fiul să vândă o bucățică de loc vecinului lor Cârlioru. Tatăl, deși juridicește nu mai are niciun drept la pământ —dar care se simte cel puțin codevălmaș cu fiul lui, actul scris neavând nicio importanță în ochii lui, — se bocește în gura mare că «l-a vândut fecioru pe tată-su », că « s'a stricat lumea », că «l-a dat fiul afară din pământurile lui și a băgat străini pe ele », așa că el a rămas pe drumuri și pe deasupra «îl mai și sudue și îl ia în gelete ».

Un fel de contraprobă a tezei că organizația familială satisface și un interes economic, ni-l înfățișează adopțiunile, înfierile, atât de des practicate în viața Nerejului și în care nu trebuie să vedem altceva decât *creeri artificiale de familii*.

Pentru un sătean, a nu avea copii, e un lucru tot atât de grav, ca a nu avea perechea de boi: și într'un caz și în altul mizeria îl pândește. Înfierea de aceea nu

este ca la oraș o simplă chestie de sentimentalism, ci este o necesitate imperioasă de natură economică, la care se mai adaugă și o necesitate religioasă. Fără de fiu, mori de foame în timpul vieții pământești și te chinui nepomenit în viața cealaltă (x).

Aceasta este explicația luptei grozave pe care o duc cei cari nu au fiu spre a căpăta unul dela familiile mai populate (de obicei se oferă un nepot, pentruca totuș averea să rămâie în familie) sau de a reține în casă pe fiul sau fata unică (2).

Cât de clar apare aceasta în cazul Anicuței Badiu, văduvă cu o fată unică de 16 ani, care este în vorbă cu un bărbat din satul vecin și cu care probabil va fugi, spre desesperarea mamei sale care socotește aceasta drept o îndoită trădare, căci « înaltea dacă fuge, să fugă cu un bărbat din sat », care să vie să locuiască împreună cu ea.

Această lucrărie se și din lungul șir de adopțiuni din comună, adopțiuni care nu se fac, în majoritatea cazurilor, la tribunal cu formele prescrise de cod pentru adopțiuni, căci ceea ce se urmărește de adoptator nu este să rămâie cineva « care să-i poarte numele », ci, atâta cât trăiește el, să aibă pe cineva care să-l îngrijească, în schimbul plății bune a unei moșteniri. Da acest scop, singurul avut în vedere, se poate ajunge și pe alte căi decât cele ale adopțiunii: bunioară prin testament, sau mai ales prin vânzare (3).

Sistemul înfierilor este în genere acesta: bătrânul vinde toată averea sa înfiatului și declară că a încasat efectiv prețul prevăzut în act, și atâta tot. Actele, făcute la repezeală, de advocați care nu au totdeauna deplinul simț al răspunderii, nedreptățesc vădit și scandalos pe cel care înfiază și care se vede lăsat la bună voia înfiatului (4).

În Nerej însă, cazuri de înfiere depe urma cărora adoptatorul să rămâie pe drumuri, nu prea sunt. Viața a rămas destul de patriarhală pentru ca teama de opinia publică a satului să aibă un efect salutar. De fapt, numai un singur caz de necinste din partea adoptatului am întâlnit în Nerej, al cuiva care nu este originar din Nerej, dar care a fost înfiat de către nerejeanul I. A., care i-a făcut un act de vânzare pe întreaga sa avere, cu obligația, netrecută în act, de a-i întreține până la

(1) Dr. Nico Cotlarciuc, într-o lucrare « Beiträge zum lebenden Ehe — und Familienrecht der Rumänen » prezentată în Seminarul Profesorului Erlich din Cernăuți, scoate foarte frumos în relief interesul economic pe care îl prezintă copiii în viața familială. Dânsul citează această poezie populară foarte caracteristică. Are mama doi feciori; de departe, parcă's flori. Dar de-aproape, apropșor, mama are ajutor.

(2) Un document nerejean din 1866 arată cum o femeie despărțită, se plânge pentru un băiat pe care i l-a « smomit » tatăl, astfel că ei nu mai are cine să-i ție vitele. Cere, daune pe care le evaluiază în bani.

(3) Cf. documentul nerejean din 1850 prin care se dă o secătură unui nepot cu obligația pomenirii.

(4) Un vrâncean, dl. S- Hîmea, grefier la judecătoria din Naruja și care deseori ne-a dat foarte prețioase lămuriri, a scris asupra acestei probleme mi articol în ziarul « Albina », anul 1925, pag. 343, intitulat « Obiceiuri pe care legea nu le apără; cei cari lasă averea unora ca să fie îngrijiți în viață... ba și după moarte », în care se citează și exemplul unui omor făptuit în com. Herăstrău, Vrancea, din pricina acestui sistem de adopțiune prin vânzare.

moarte. Adoptatul a găsit însă de cuviință să-l execute pe bietul moșneag prin portărei, să-l gonească din propria lui casă, ca « ne având titlu». Bătrânul este acuma găzduit în Herăstrău, unde l-am putut întâlni și stă de vorbă cu el.

Tot atât de neprevăzător, dar până acuma cu mai mult noroc s'a purtat și văduva Dobra Ivan Chirică, care fiind bătrână și fără de copii, a înfiat o tânără pereche de căsătoriți și le-a făcut la judecătoreie act de vânzare pentru o casă și o mică bucată de pământ, între ei rămânând înțelegerea verbală să o îngrijească până la moarte și să locuiască împreună cu ea. Asemenea înfierii sunt de altfel foarte dese. Iată câteva cazuri:

Soții Berbec, neavând copii, au înfiat fără de forme un băiat.

Soții Negru, în aceleași condiții, au adoptat o fată.

Soții Beteringhe, având numai fete plecate după bărbații lor, au adoptat un băiat.

Soții Avram, ne având copii, au înfiat un băiat care astăzi e căsătorit și locuiește împreună cu ei. La rândul lui înfiatul nu are copii. Mai așteaptă câțiva ani, apoi își va lua ajutor un copil pe care îl va înfia.

Rada Ilinoi de 86 de ani a crescut o fată care este astăzi căsătorită și locuiește împreună cu ea.

Soții Badiu au adoptat fără forme un băiat.

Cârlioru Radu, în aceleași condiții, a adoptat un băiat.

Soții Badea Teodoru, fiind « sterpi », au adoptat un nepot.

Ion Badiu, pe lângă cei trei feciori ai lui mai mari, cari au plecat de acasă, a adoptat un nepot mai mic.

P. Ciobotariu, de 70 de ani, crește un nepot de 17 ani.

Ion Stan Beza, văduv de 70 de ani, crește un băiat de 20 de ani.

Soții Stanciu, ne având copii, au luat de au crescut un nepot de al lor, Pavel, azi de 16 ani, căruia i-au făcut testament la Tribunal pentru toată averea lor.

Constantin Anton, de 54 de ani, a adoptat pe Manolache Puțoiu, de 19 ani.

Ileana Bulban a adoptat pe Ioana Postolache de 16 ani.

Soții Marin au crescut o fată de opt ani și un băiat de 18 ani.

G. Chirică a adoptat un nepot căruia i-a lăsat prin testament toată averea.

Soții Bratu cresc un nepot, care nu stă însă în permanență cu ei, ci vine numai de îi ajută din când în când.

Soții Mârza au adoptat o fată.

Soții Dinu Chirică au adoptat un nepot.

Stoica Milcoveanu, neavând copii, a adoptat un băiat. Și el la rândul lui a rămas cu avere depe urma tatălui său adoptiv.

Marin Crețu crește o fată.

Constanța Temătoriu, divorțată, de 50 de ani, crește un nepot al ei.

Soții Ene Vasile cresc o nepoată.

Soții Marica au adoptat un băiat.

Foarte dese sunt și cazurile în care întâlnești prin familii numeroase, copii dați în adopțiune, chiar în satele vecine. Iată cazul lui Ion M. Negru care a avut 7 copii cari au plecat acuma cu toți din casă. Pe cel mai mic l-a dat de suflet, după un

om foarte bogat, crezând că-i face un bine, « să rămâie băiatul cu avere mai multă ». Acuma regretă ceea ce a făcut, căci la bătrânețe nu are cine să-l ajute. Copiii cei mai mari au plecat din casa părintească. Cel mai mic dintre ei eră însă dator să stea în casă cu el și să-l ajute, pentru că « eră mai mic ». Dar nerecunoscător de sacrificiul făcut de tatăl său, nu vrea să-l mai recunoască de tată.

Din statistica alcătuită de Seminarul de Sociologie reiese că din 55 de case fără de copii și fără de adoptați, 37 de case sunt locuite de oameni sub 50 de ani, tineri căsătoriți, văduvi sau văduve, tineri, burlaci, cari deci mai speră să aibă copii și cărora, în orișice caz nu li s'a pus problema bătrâneții; plus trei case locuite de un frate și o soră, în indiviziune. Deci un total de 40 de case. Rămân 15 case cu oameni de peste 50 de ani, rămași fără sprijin de bătrânețe și care totuș nu au adoptat încă pe nimeni, fie că nu au destulă avere pentru ca să momească pe cineva să vie să-i slujească, fie că nu au găsit încă pe cineva care să le convie, fie pentru că nu socotesc necesară adopțiunea, rudele celelalte împrumutându-le din când în când câte un copil care să-i ajute. Față de aceste 15 cazuri de neadopțiune, totalul adopțiunilor constatate de noi se urcă la 23. În afară de aceasta trebuie să remarcăm că au rămas total netrecute în statistică, acele cazuri ale unui fel special de adopțiune « pe încercate », pe care o fac unii cari iau un servitor și-l cresc ca pe propriul lor copil. Dacă survin copii legitimi, nu-i înfiază. Dacă îl apucă bătrânețea fără copii, își consideră servitorul ca pe un copil, crescut de suflet. De asemenea, toate cazurile de copii dați în adopțiune în alte sate, nu au fost trecute în statistică.

O altă trăsătură caracteristică a vechiului obicei al pământului, pe care astăzi însă nu o mai întâlnim în Nerej decât ca simplă amintire, este obiceiul neînzeștrării cu pământ a fetelor. Astăzi aproape unanimitatea cazurilor de înzeștrare cuprind și pe fete în condiții egale cu ale băieților.

Nu am găsit în tot Nerejul decât un singur caz în care fata nu a fost înzeștrată: e cazul Anicăi Avram, care a avut doi frați, înzeștrați la majoratul lor cu totalitatea pământului părintesc. Ea nu a luat nimic. Da moartea părinților și-a cerut partea sa din pământ. Frații au încercat să o împace dându-i alte daruri. Totuș nemulțumită a pornit proces « după noua lege » împotriva fraților ei, care apucaseră însă să stăpânească 30 de ani, așa că Anica a fost rămasă (1).

Anica Avram nu mai face însă la fel pentru pământul bărbatului ei, care a murit, ci a înzeștrat în mod egal băieți și fete, cu părtinirea numai a fiului celui mai mic care va locui cu ea și-i va moșteni casa.

Amintirile bătrânilor sunt însă precise. Ion Porojnicu, de 85 de ani, afirmă că înainte vreme nu eră obiceiul să se înzeștreze fetele cu pământ. Băiatului i se da « mai de ajuns » iar fetei numai ce voiai. Acuma însă trebuie să dai deopotrivă și fetelor ca și băieților, căci așa e legea nouă.

Mihai Negru, de asemeni bătrân, afirmă că înainte vreme fetele nu se înzeștrau decât cu lucruri mobile, « vite și deastelalte » și că înzeștrarea fetelor cu pământ e o

(1) Într'un document nerejan din 1843, Măriuța afirmă că « eu n'am ținut nimica din moșia părintească, fără numai frații mei ». Asemeni, într'un document din 1802, un socru explică de ce nu dă pământ de zestre fetei sale « să nu fie de supărare feciorilor noștri nici nepoților » și promite că nici celorlalte fete « de moșie nu am să le dau ».

influență nouă, «de când e judecătoria ». Se înzestrează astăzi fetele pentrucă, după câte a auzit Mihai Negru, legea nouă dă voie fetei să ceară la moartea părinților partea sa la fel cu a băieților și ca să nu fie certuri între copii și stricarea cuvântului părintesc, socoate că e mai bine ca părintele să dea dela început și fetelor o parte din pământ.

Asemeni, Toader Cârlioru afirmă că înainte se dădea mai multă zestre băieților, lucru ce i se pare explicabil pentrucă din feciori rămâne cineva să ajute pe părinte, iar nu din fete, care pleacă toate pe la casele bărbaților lor. De când însă cu judecătoria s'a introdus împărțirea egală.

Instituția aceasta a neînestrării fetelor cu pământ pare a fi normală și firească. Pământul fiind un bun familial, trebuie să rămâie strâns legat de familie, de colectivitatea muncitoare a familiei. Numai cei cari stau în jurul căminului părintesc, au drept la pământ, iar cei cari pleacă în alte sate, sau în alte colectivități lucrătoare familiale, să găsească acolo un pământ familial din care să se întreție. Pământul familial este un bloc, care nu se poate fragmentă și nu poate fi dat pe mâna străinilor. Și iarăș nu trebuie să uităm că delnițele acestea familiale derivă din vâlmășie și că satul are cuvântul său de spus în administrarea lor. Dacă înzestrarea fetelor cu pământ ar fi fost cu puțință, străinii puteau prea ușor intra în ceată, ceea ce satul nu putea tolera cu niciun chip. Sentimentul acesta de ură împotriva celor cari pătrund în ceată prin căsătorie cu o nerejancă, pentru așa numiții « veniții după femei», Nerejenii îl mai au încă și astăzi extrem de puternic. După 30—40 de ani, încă nu îl iartă pe cutare străin, « cojan » venit de peste Milcov și căsătorit în sat. Numele acesta de «1 cojan » are în gura lor o nuanță insultătoare și e singurul fel în care îl strigă pe acel « venit după femei», de pildă pe fostul notar pensionat Paraschivescu, om foarte desghețat, care știe să povestească cu haz toate pățaniile lui în sat, de când a venit, biet băiat de 14 ani și până a ajuns să-i albescă părul, purtând tot timpul numele de « cojânu », ca o pecetie infamantă.

De altfel, obiceiul acesta de neînestrare a fetelor cu pământ este un detaliu specific al oricărei organizații sătești devălmașe (1).

Creдем că nu greșim legând această regulă de neînestrare a fetelor cu pământ, de vestitul « privilegiu al masculinității », (2) una din puținele instituții ale dreptului nostru vechiu, care a avut norocul unei largi și controversate debateri. Toți istoricii dreptului nostru vechiu și-au spus cuvântul asupra acestei chestiuni fără să se înțeleagă între ei și fără să reușească a dovedi definitiv vreuna din teze. Cazul care ne preocupă pe noi nu este, evident, cazul clasic al privilegiului masculinității; aci nu e vorba de *moștenire* rezervată exclusiv băieților, ci de o *înzestrare* rezervată exclusiv lor. Dar în fond instituția este aceeaș. Probabil născută în mediul

(1) Pentru Germanii vechi, Cunow în a sa « Allgemeine Wirtschaftsgeschichte », vol. II, pag. 192 arată cum cetașul nu putea să vândă sau să doneze după voia lui ținerea sa privată « und ebensowenig konnte er in den ersten J ahrhundertern unserer Zeitrechnung seinen Sonderbesitz seinen Töchtern hinterlassen, selbst dann nicht, wenn er keine Söhne hatte ».

(2) Aceasta împotriva părerii care afirmă că atunci când împărțirea averii familiale se face, în viață fiind părintele, « priv. mase » nu se aplică.

Cf. « Arhiva Ist. » I, p. I., pag. 42; *Motololescu*, « Privilegiul masculinității », pag. 7.

acesta patriarhal rural, din nevoile amintite mai sus, mediu în care moștenirea era înlocuită cu înzestrarea, când a trecut apoi la clasa boerească s'a transformat în regulă a moștenirii și neavând legături strânse cu necesitatea imperioasă materială a vieții boerilor, a dispărut mai curând și lăsând prea puține urme. Dacă s'ar face însă studii speciale pe această chestiune, la fața locului în satele răzășești și moșne- nești —ceeace nouă nu ne-a fost îngăduit să facem în Nerej, în prea scurtul timp de care am dispus—s'ar ajunge desigur la o elucidare a chestiunii acesteia atât de debătute.

Adăugăm că dacă s'ar putea dovedi, cum avem impresia, că în Vrancea a existat această formă rurală a privilegiului masculinității, ar fi deosebit de interesant pentru motivul că teoria general admisă tinde să restrângă sfera de aplicație a privilegiului masculinității numai la Muntenia, iar nu și la Moldova, astfel că Vrancea ar ridica o interesantă lăture a problemei.

Trebuie însă remarcat că astăzi căsătoriile feciorilor nerejeni cu fete din alte sate sunt foarte dese. Mai rar însă cu fete din alte ținuturi decât ale Vrancei. Eră o vreme, nu prea depărtată, în care un Vrancean nu putea lua ca nevastă decât tot o Vranceană. Părintele Mihail din Năruja își amintește dela părinții lui nerejeni de o frumoasă zicală juridică, după care mireasa vranceanului « nu trebuie să bea apă de Milcov », adică nu trebuie să fie adusă de peste Milcov, ci din Vrancea.

Faptul trebuie legat cu situația de fapt a Vrancei, care după cum s'a arătat, până la 1818 forma o singură obștie, cu o singură avere indiviză pentru toate satele, Vrâncenii toți se considerau ca un fel de « rude de ceată » între ei și de aceea nici nu se poate vorbi de fapt, de o familie nerejeană sau nărujeană, ci numai de familii vrâncene sau cel mult familii depe apa Zăbalei, sau apa Nărujei etc.

După împărțirea munților dela 1818, obștiile au devenit de natură sătească și pentru ca să nu se încurce drepturile respective sătești a urmat un timp în care obișnuiau Vrâncenii — după câte afirmă bătrânii — să nu se mai căsătorească decât numai interiorul țetei sătești. Curând însă această regulă s'a părăsit, s'a început a se lua fete și din alte sate, apoi chiar și din alte ținuturi și încetul cu încetul, pe măsură ce pătrundeau noile stări de lucruri în Vrancea, vechile obiceiuri au pierdut din rigoarea lor primitivă și desigur că în câțiva ani va dispărea treptat și caracterul devălmaș al stăpânirilor familiale.

Dar odată cu ele vor dispărea și acele naive, dar totuși înțelepte instituții ale vechiului obicei al pământului, care singure făceau cu puțință un trai ușor: înzestrarea copiilor și asigurarea bătrâneții.

Codul civil face vădite progrese în Vrancea, dar din nefericire, de multe ori rezultatul acțiunii sale este numai distrugerea oarbă, lipsit de gândul de a pune în locul instituțiilor distruse, altele cel puțin tot atât de cuminți.